

VIŠNJA ZGAGA ■ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Tršćanski Muzej Revoltella gotovo je potpuno nepoznat hrvatskoj muzejskoj publici premda je važan bar zbog tri razloga; zbog veličine - jer se sastoji od tri povezane palače (Revoltella, Brunner i Basevi) koje tvore jednu *muzejsku insulu* u priobalnom dijelu Trsta, zbog fundusa - jer posjeduje kolekciju talijanske umjetnosti 19. i 20. stoljeća te zbog arhitekta Carlosa Scarpe, prema čijim se projektima vodila rekonstrukcija i dogradnja središnjeg dijela Muzeja, palače Brunner, od 1963. do 1992. godine.

Istra - Restaurirane umjetnine, od Paola Veneziana do Tiepola bio je naziv izložbe održane u Muzeju, na petom katu palače Brunner, od 23. lipnja 2005. godine do 30. travnja 2006. Izložbu je, u organizaciji Muzejskoga dokumentacijskog centra, posjetila i grupa hrvatskih muzealaca. Na njoj je bilo izloženo 21 umjetničko djelo, svježe restaurirana, netom pristigla iz konzervatorskih radionica. Riječ je o umjetninama koje su do 1940. godine resile crkve u Kopru, Novigradu, Piranu i Portorožu, a dio su baštine koja je uoči ratne eskalacije s područja Istre evakuirana u Italiju, ni manje ni više, nego 52 sanduka umjetnina, od kojih su djela prikazana na spomenutoj izložbi vjerojatno umjetnički najvrednija.

Izložba je imala više poruka. Pokušat ćemo ih iščitati. Krenimo od naslova u kojemu se nudi vrlo neutralni kontekst izložbe, odnosno pokušava se ostati na području profesije i struke. Doista su izložena vrhunska umjetnička djela Paola Veneziana, Vivarinija, Carpaccia, Ponzonija, Sgurosa, Tiepola, kao i nekoliko primjeraka umjetničkog obrta s prikazom cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih zahvata (od kemijske analize boja do rentgenskih snimaka), čime je predloženo stanje umjetnine prije restauracije te sam postupak restauriranja. Slike i popratna dokumentacija vrlo su rafinirano i skladno postavljeni su na velike bijele panoe, dobro osvijetljeni, tako da, bez obzira na to što je uz djela bio izložen dokumentarni materijal, nije narušena snažna umjetnička vrijednost svakoga pojedinog djela. Prvi znak za uzburku, što je već po pravilu viđeno na mnogim međunarodnim izložbama koje se odnose i naše prostore, karte su Italije i Istre od prapovijesti do uoči Drugoga svjetskog rata. Namjera im je bila pokazati da je Istra povijesno uvijek bila dio Italije, i stoga ne

začuđuje činjenica da su se priređivači izložbe koristili kartom Vojnoga geografskog instituta!

Od 1940. do 2006. godine ništa se, navodno, nije dogodilo na ovim prostorima...

Dakle umjetnička se baština spašava pred naletom Drugoga svjetskog rata tako da se izmješta iz Istre u Vilu Manin pokraj Venecije, u Regionalni centar za obradu i restauraciju umjetničke baštine, a 1948. preseljava se u Rim. Godine 1972. 52 sanduka dragocjenih predmeta se deponiraju se u rimski Palazzo Venezia. Svi ti postupci više su nego iscrpno i korektno navedeni i dokumentirani u katalogu izložbe, u kojemu je svaki izloženi predmet znanstveno-umjetnički obrađen i povijesno uz detaljan prikaz konzervatorskog postupka.

No u katalogu nalazimo i druge sadržaje koji upućuju na još neke poruke koje je izložba nosila. Političke prirode. Kao prvo, pomalo zbunjuje visoko pokroviteljstvo izložbe predsjednika Republike Italije kao i imenovanje počasnog odbora od gotovo pedesetero uglednika. U uvodniku koji potpisuje talijanski ministar kulture djelomično saznajemo i razloge: ta će djela biti izložena u novoosnovanoj instituciji, Nacionalnoj galeriji starih umjetnosti Trsta, koja će biti smještena u adaptiranim konjušnicama dvorca nadvojvode Ferdinanda Maksimilijana Miramareu, u kojima se zasada održavaju povremene izložbe. Svi restauratorski radovi te znanstvena i povijesna obrada svakog djela financirani su sredstvima Ministarstva kulture što ima uporište u talijanskom zakonodavstvu prema kojemu Nacionalna udruga Venecije, Giulije i Dalmacije - čiji su članovi "autohtoni Talijani iz Istre, Kvarnera i Dalmacije" - mora skrbiti o kulturnoj baštini zajednice ezula i valorizirati je (prema zakonu br. 72 iz 2001. godine pod nazivom *Zaštita povijesne i kulturne baštine zajednice talijanskih esula iz Istre, Rijeke i Dalmacije*). U vremenu kada su sve glasniji argumenti za vraćanje umjetnina na mjesto odakle su otuđene, bez obzira ne okolnosti, kada ni jedan broj časopisa *The art newspaper* ne propušta tu temu, bilo da je riječ o židovskom, afganistanskom ili iračkom ratnom plijenu, Italija se odlučuje za potpuno drugačiji pristup. Za bivšeg parlamentarca i priznatog povjesničara umjetnosti Vittorija Sgarbija djela se vraćaju kulturnom krugu iz kojega su nastala. Za slovensku

državu i Crkvu, koje su pokušale restituciju svih tih umjetnina i koje su objavile knjigu s detaljnim informacijama o odnesenim umjetninama, to nije nikakva utjeha. Ni 52 sanduka (među kojima je, prema navodima Igora Žica "14. ožujka 1941 iz riječkog Gradskog muzeja odneseno šest sanduka u kojim je bilo 315 komada arheoloških nalaza kao i slike Riječana A. Colomba, G. Simonettija, E. Fonde i Mađara Benczura") ne kane se vratiti odakle su odnesena. Prema usmenim informacijama kolege Žica, riječki Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture posjeduje dokumentaciju vezanu za potraživanje hrvatske strane. Na tom slučaju radila je poznata povjesničarka umjetnosti Radmila Matejčić. Stoga se postavlja i pitanje hrvatskog dijela Istre, Rijeke i Zadra: koliko se predmeta iz naše zemlje nalazi u tih 52 sanduka?!

Primljeno: 19. veljača 2007.

¹ Akinsha, Konstantin. ARTNews, dec.2005. Headline for Trieste storytk

² Osvrt Igora Žica pod naslovom *I male izložbe mogu otvoriti velika pitanja* objavljen je 12. veljače 2006. godine u *Novom listu*, rubrici *Mediterran*.

ISTRIA - RESTORATION OF ARTWORKS

Istria - The Restoration of Artworks, from Paolo Veneziano to Tiepolo was the name of an exhibition held in the Trieste Revoltella Museum from June 23, 2005 to April 30, 2006, at which restored works of Paolo Veneziano, Vivarini, Carpaccio, Ponzoni, Sguroso and Tiepolo were put on show, as well as several specimens of fine crafts. These were works of art that up to 1940 had adorned churches in Koper, Novigrad, Piran and Portorož, and were part of the heritage that, on the eve of the expansion of the war, was moved from Istria (today part of two states, Croatia and Slovenia) to the Villa Manin by Venice, to the regional centre for the treatment and restoration of the artistic heritage, moved in 1948 to Rome. In 1972, a total of 52 crates of previous objects were deposited in the Roman Palazzo Venezia.

How was it that Italy finally decided to open up and show part of this material? In the introductory text to the catalogue, signed by the Italian culture minister, we partially find out the reason. These works will be on display in the newly founded institution of the National Gallery of Ancient Arts in Trieste, to be located in the converted stables of the castle of Archduke Ferdinand Maximilian, Miramare, in which so far occasional exhibitions have been held. All the restoration works and scholarly and historical treatment of each work have been funded by the culture ministry, the statutory backing being in the Italian legislation according to which the National Association of Venice, Giulia and Dalmatia, the members of which are the indigenous Italians of Istria, Kvarner and Dalmatia, have to look after and valorise the cultural heritage of the *esuli* community. (According to statute 72 of 2001, untitled Protection of the historical and cultural heritage of the community of Italian *esuli* (exiles) from Istria, Rijeka and Dalmatia.) For former parliamentarian and distinguished art historian Vittorio Sgarbi the works are returning to the area of culture in which they were created. For the Slovene government and church, which have attempted to ensure the restitution of all these artworks, and that have published a book containing detailed information about the works that were taken away, this is little or no consolation. There is no intention of restoring 52 crates to the place from which they were removed (among which, according to the allegations of Igor Žic "on March 14, 1941, from the Rijeka City Museum six crates were removed, in which there were 315 items of archaeological finds and pictures of the Rijeka men A. Colombo, G. Simonetti, E. Fonda and the Hungarian Benczur"). According to the word of mouth information of Mr Žic, the Rijeka regional institute for the protection of cultural monuments has documentation related to the claims of the Croatian side. Distinguished art historian Barbara Matječić has worked on this case. Hence the question of the Croatian part of Istria, Rijeka and Zadar arises: how many objects from our country are to be found in these 52 crates?